

2024. 1. szám

CSALÁDFA

1190 Ft

CSALÁDTÖRTÉNETI MAGAZIN

A Görgey család története

A „koldus báró” Wardener család

E-kutatás Kalocsán: a Matricula-Historia-online

Adatfeldolgozás mesterséges intelligenciával

Előfizetőknek 1000 Ft

24001

9 772939

812009

E-kutatás Kalocsán: a Matricula-Historia-online

A Kalocsai Főegyházmegyei Levéltárban régóta hangsúlyosak az anyakönyvi kutatások, ennek egyik oka a Kalocsa-Bácsi, illetve a jogutód Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye területi joghatósága, amely összességében a Duna-Tisza köze meghatározó részének katolikus népességét érinti. Délen egykor része volt Bács-Bodrog vármegye, a történelmi Bácska vidéke, északon pedig 1993-tól Bács-Kiskun megye területével azonos. A másik okot az átlagosnál jobb forrásadottságok jelentették, Kalocsán ugyanis 1826-tól kezdődően gyűjtötték a főegyházmegye területéről az anyakönyvi másodpéldányokat, míg más egyházmegyei központokban általában csak 1895-től. Az anyakönyvi információk tetemes része így egy helyen volt kutatható, ráadásul a nagyobb részt határon túlra került települések esetében, ahol a viharos 20. században lakosságcsere, kitelepítések is történtek.

CSALÁDKUTATÓK KALOCSÁN – AZ ELŐZMÉNYEKRŐL

A gyökereit kereső, elszármazott kutató közönség viszonylag korán, már az 1970-es években megjelent Kalocsán, s a külföldi, főként német kutatóforgalom az 1980-as években tovább erősödött. Az 1990-es évektől Magyarországon is megnőtt a családkutatás iránt az érdeklődés, végül a 2000-es években hozott jelentős forgalomművekedést kutatószobánkban. Az elmúlt ötven év kutatási eseteinek közel fele ehhez az évtizedhez köthető. A technikai körülményeket tekintve mindez főként az említett

másodpéldányok, illetve mikrofilm-másolatok használatával történt, ám a lehetőségeink egy mikrofilm-olvasó berendezéssel és egy szerény méretű kutatószobával még ötnapos nyitvatartással is korlátozottak voltak.

ÚTON A DIGITÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK FELÉ

A tömegessé vált családkutatói érdeklődés egyre nagyobb kihívást jelentett, és változóban voltak a kutatói igények. Az ezredforduló utáni évtized végére a kommunikáció és információcsere már az interneten történt a kutatói közösségekben, és megfogalmazó-

dott az online kutatási tartalom-szolgáltatások igénye. A levéltári források internetes elérhetőségének lehetőségét az őrző intézményekben kezdetben „távolinak” érezték, megfelelő eszközök és anyagi források hiányában, a tömeges digitalizáláshoz szükséges feltételek megteremtésére várva. A kényszerű várakozás mellett azonban folyt az útkeresés is, s a „kísérletezések” korában, helyi megoldások keresésében tulajdonképpen kedvezőbb lehetőségek nyíltak a kis méretű egyházi levéltárak számára, ahol nem kellett a nagy intézményekre jellemző adminisztrációs és döntéshozó szinteket végigjárni,

Levéltári raktár enteriőr,
2011

értékű eszközökkel, és a közmunkaprogram keretében kapott technikai munkatársakkal. Mindezt abban a reményben tettük, hogy a digitalizált képanyag segítségével jó esetben egy év múlva online kutatói szolgáltatást indíthatunk. Az álom megvalósítását segítette a pozitív társadalmi környezet, kutatóink biztattak, önkormányzatok és különféle szervezetek, intézmények támogattak bennünket, vállalva az együttműködést egy újszerű szolgáltatás megszületésében.

és kevesebb kollégát kellett a változás ügyének megnyerni.

A kutatók és az egyházi levéltárosok körében végzett szakmai egyeztetések után, 2009 őszén léptünk a tettek mezejére, és fenn-

tartónk jóváhagyásával megkezdtük forrásaink tömeges képi digitalizálását. Gyors és költséghatékony megoldást keresve fotótechnikát alkalmaztunk, szerénynek mondható, néhány százezer forint

„ŐSROBBANÁS” EGY KIS LEVÉLTÁR ÉLETÉBEN

2010. november 22-én, hétfő délután állítottuk be az első 25 regisztrált kutatónk hozzáférését szerünkön, és közülük többen még

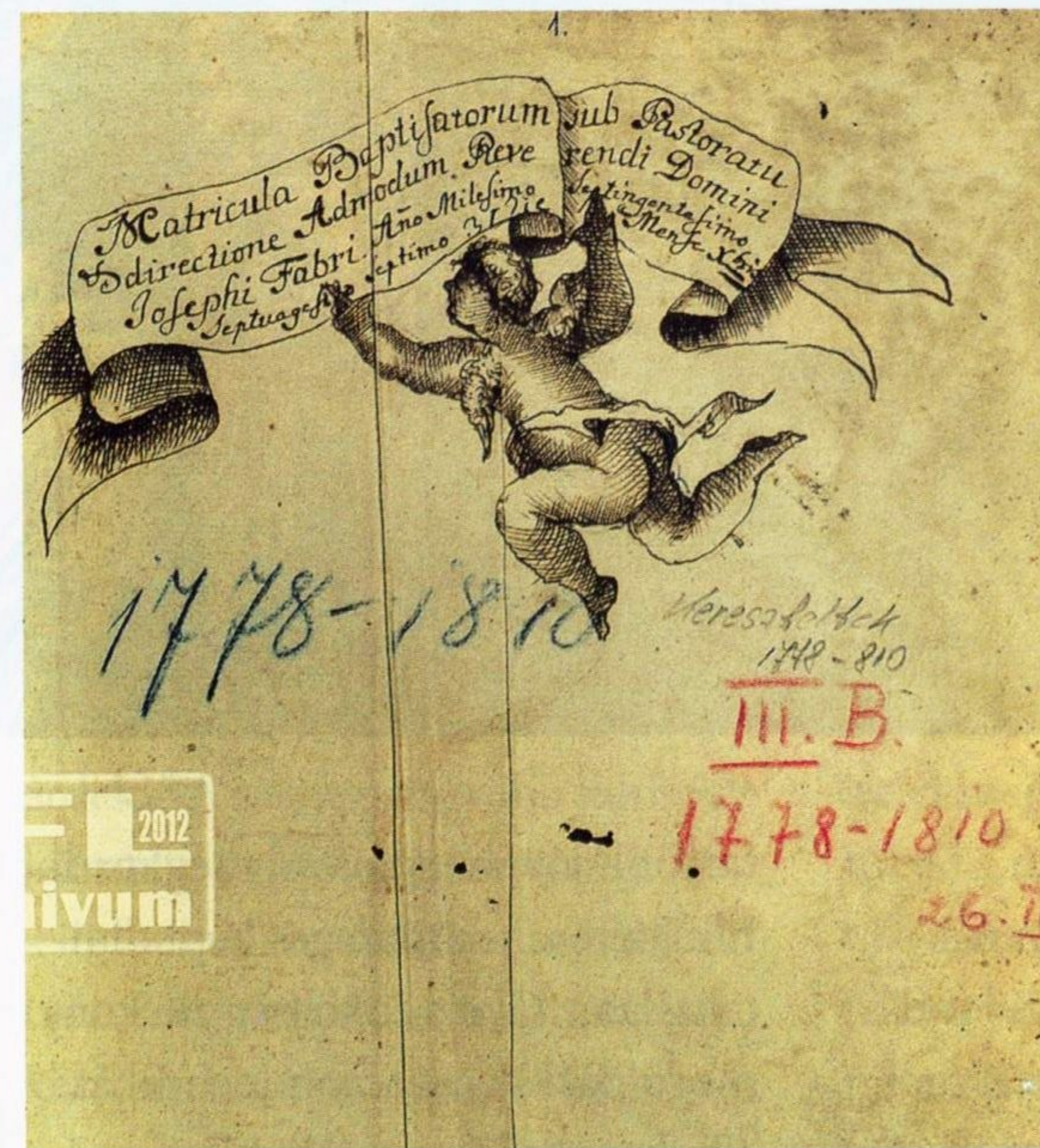
aznap este munkához is láttak. Így kezdődött az e-kutatás története Kalocsán, egy „két-személyes” egyházi levéltárban. Kezdetben meglepő volt, hogy a családkutatók esténként dolgoznak, de aztán gyorsan megszokottá vált számunkra a „fordított világ”, tudniillik a levéltár zárva tartásának idején (főként esténként, hétvégenként) volt a legaktívabb az online kutatótevékenység. Hamarosan „csúcsgalagomról” is beszélhetünk, hiszen az első hónapban mintegy ötvenen regisztráltak, és a kutatói belépések száma meghaladta a háromszázat, ami több volt, mint a korábban jellemző éves kutatási esetek száma. Mindez reklám, sajtóhírverés és mindenfajta egyéb marketing nélkül történt, egyszerűen a levéltár honlapján adtunk információkat. Évtizedes távlatból szemlélve, és egy szójátékkal élve „ősrobbanás” volt ez az életünkben, az ősök kutatásának robbanásszerű változása, amelynek hatásai alaposan átformálták levéltárunk életét és teendőit a következő években.

MI IS TÖRTÉNT?

2010 végén a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár anyakönyvi állományából mintegy 250 ezer képfelvétel (zömmel házassági bejegyzés) online böngészhetővé vált, és újtára indult egy újszerű kutatói szolgáltatás. Az újdonságot nem csak a technikai környezet, az otthonról történő, nonstop kutatási lehetőség jelentette,

Az új E-Kutatás meghirdetése 2011-ben a levéltár honlapján

a szolgáltatás jövője szempontjából legalább annyira fontos volt, hogy az e-kutatók a regisztrációs díjak fizetésével valójában a rend-

Akasztó Kereszteltek I. anyakönyve, 1778–1810

szert fenntartását és a tartalom további fejlesztését és bővítését is lehetővé tették (egy-egy negyedéves hozzáférést először három-ezer, majd egy évtizeden át ötezer forintot fizettek). Nagyrészt ennek köszönhető, hogy ma már 2 millió képfelvétel kutatható a levéltár anyagából, és megítélésünk szerint a rendszer fenntarthatóságát igazolják e-kutatás szolgáltatásunk sárokszámjai, a legfontosabb statisztikai adatok. Im már 153 hónap távlatában több mint 6 ezer

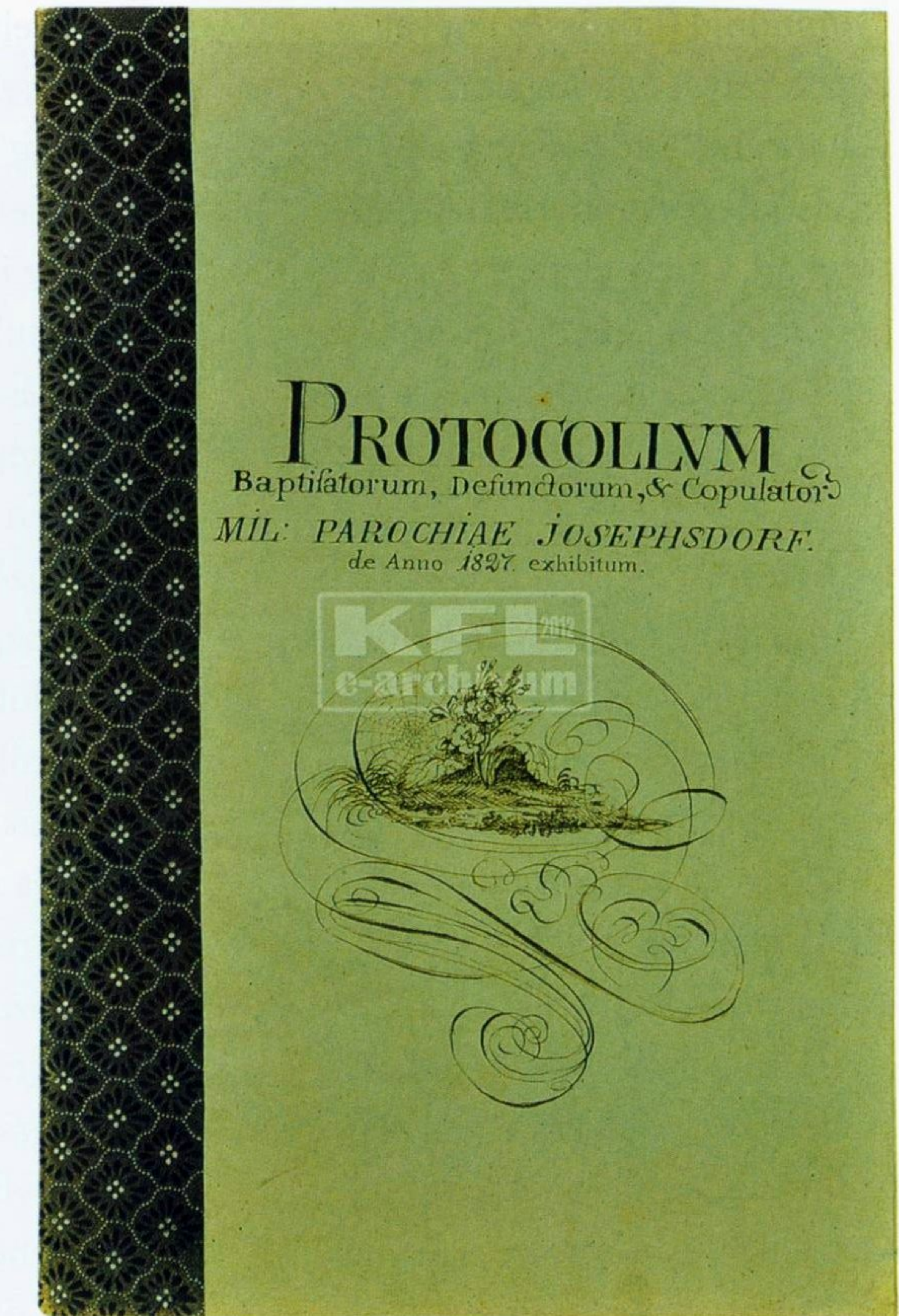
A Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár Kutatók Éjszakája rendezvénye, 2014

kutatói regisztrációról és közel 150 ezer felhasználói belépésről számolhatunk be, vagyis naponta átlagosan 32 kutatói belépés történt, amelyek alkalmával átlagosan 6-7 ezer képet böngésztek át. Ha kutatószobánk fél évszázados forgalmát összesítjük az e-kutatás tízéves eredményével, a kutatási esetek 97%-át az online kutatás adja, a kutatószoba ötven éve mindössze 3%-ot képvisel. Vagyis intézményünk életében a jelenléti kutatás aránya egyre inkább eltörlül az internetes kutatóforgalomhoz képest.

A számok bizonyos értelemben magukért beszélnek, de emellett örömmel olvastuk a megerősítő kutatói visszajelzéseket, élménybeszámolókat is. „El sem tudom mondani, mekkora segítséget

kaptam ezzel családom történetének kutatásához. Remélhetőleg az országban más egyházmegyékben is hamarosan követésre talál ez az igazán méltányos áron elérhető kezdeményezés.” – olvashattuk 2010 decemberében, s a hasonló levelekből kb. ötszázat mentettünk el a következő egy-két évben. Később, az e-kutatás terjedésével a szolgáltatás

Zsablya (Szerbia)
I. Vegyes anyakönyve
(1827–1852)

egyre inkább megszokottá vált, és a kutatói visszajelzések száma is csökkent.

MIT JELENT A MATRICULA-HISTORIA-ONLINE?

E-kutatás szolgáltatásunk a Matricula-Historia-online nevet kapta, s ez a név némi magyarázatra szorul. Egyrészt egy többnyelvű környezetben is érthető, a források jellegére is utaló szóösszetétel alkotása volt a cél, amelyet magyarul Családkutatás-Helytörténet-online változatban adhatunk vissza, és hozzá kell tennünk, hogy mindkét kategóriában gazdag, változatos tartalmat nyújtunk a kutatóknak. A szolgáltatás létrehozását célzó projekt a latin *Communio* (közösség) nevet kapta, mivel ez a fogalom szolgáltatásunk „közös nevezője”: az elsődleges emberi közösség a család, amely életterre és a mindennapjait meghatározó környezetre évszázadokon át elsősorban a helyi közösségekben lelt.

Matricula

A *Matricula* számunkra nemcsak kereszteltek, egybekeltek és meghaltak anyakönyveit jelentette, hanem bérmentési, vallásváltóztási, katonai stb. anyakönyvek digitalizálására is törekedtünk, és nagy hangsúlyt fektettünk az anyakönyvi mutatók (indexek) gyűjtésére, ami a kutatásokat jelentősen segítette. Az említett forrásokat gyakran szétszórtan találjuk manapság, előfordulhat,

hogy egy-egy plébánia hasonló állományait három-négy helyen, több év alatt, időnként határon túli kiszállásokkal digitalizáltuk. Mindez azt is jelenti, hogy a levéltárunkban fennmaradt másodpéldányok mellett a számos helyen őrzött eredeti anyakönyvek, sőt, időnként a törvényhatóságok számára készített másolati példányok fotózására is törekedtünk, hogy az információk köre minél teljesebb legyen. Az anyakönyvek anyagát kiegészítik az anyakönyvezéssel kapcsolatos iratok, az anyakönyvi javítások, felmentések aktái is, amelyeket szintén digitalizáltunk.

Historia

A *Historia* szó a mi szolgáltatásunkban elsősorban helytörténetet jelent, amely az első időszakban viszonylag szerény képállományal volt jelen, de az utóbbi években egyre jelentősebbé vált. Úgy tapasztaltuk, hogy a családkutatók érdeklődése is egyre inkább a helytörténeti források felé fordul, hiszen a családfák vázát a helyi közösségekben végzett tevékenység emlékeivel lehet igazán felöltöztetni és tartalommal megtölteni. Az elmúlt évszázadok nemzedékeinek súlypontja még helyben volt, meghatározók voltak életükben a helyi közösségek. Ízelítő az itt közölt forrásokból és témákból: egyházközségi és iskolaszéki iratok, egyházlátogatási jegyzőkönyvek, népességre vonatkozó adatok és összeírások, társulati-

egyesületi iratok, *Historia Domus*, feudális kori peres iratok, I. világháborús holtá nyilváníások, alapítványi iratok, építkezésekre és felszerelésekre vonatkozó iratok, plébániák általános ügyiratsorozatai.

A mappák az egyes plébániák neve alatt, egységes szerkezetben jelennek meg, és elnevezésüknek köszönhetően egy „önmutató” böngészhető rendszert képeznek. A választott könyvtárakban a források képanyaga átnézéssel kutatható bélyegképek segítségével, külön aktaszintű segédletek egyelőre csak bizonyos állományokban készültek. Ezek általában táblázatos formában, külön fájlokban tartalmaznak adatokat. Egységes adatbázis még nem segíti a teljes állomány kereshetőségét, de elkezdtük a munkát és a jövőben ezt a hiányt pótolni fogjuk. Ugyancsak szükséges lesz majd a képanyag összekötése az egyházi levéltárak között online segédletével, az „Arca”-val.

EGYÜTT A KUTATÓKKAL

Az e-kutatás születésében és fejlődésében nagy szerepe volt a családkutatóknak és a családkutatókat tömörítő civil szervezeteknek (AKuFF, MACSE azaz a Magyarországi Németek Családfakutató Egyesülete és a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület). Az egyesületek rendezvényein lehetőségünk volt a levéltárak falain túl is meghallgatni a kutatói igényeket,

és a kutatóhelyekkel kapcsolatban megfogalmazott kritikát. Voltak tanulságos vélemények, amelyek nem „levéltáros füleknek” szánva hangzottak el.

E-kutatóink a későbbiekben rendszeresen jelezték, ha hiányzó vagy rossz képfelvételt, hibát találtak, ha kellett, segítséget kértek, de kutatási tapasztalataikat is szívesen megosztották. Levelező listáikon rendszeresen segítették egymás kutatását, könnyítve a mi munkánkat, és hírért vitték szolgáltatásunknak, amelynek formája évtizedes távlatban is stabil maradt, sőt inkább növekedett.

Nemcsak átvitt értelemben, néha szó szerint is „díjazták” munkánkat, megerősítve és továbbmotiválva bennünket. A Kalocsai

Főegyházmegyei Levéltár két alkalommal nyerte el a MACSE Év Kutatóhelye díját, elsőként a díj alapításának évében, 2011-ben a magyarországi kutatóhelyek kategóriában, majd 2019-ben az internetes kutatóhelyek kategóriában. Intézményünk 2013-ban elnyerte a Magyar Levéltárosok Egyesülete által alapított Év Levéltára díjat, vagyis a MACSE közönségszavát hamarosan követte a levéltáros szakma elismerése.

Az utóbbi években karácsony és újév között, az ünnepek idején általában tíznapos ingyenes e-kutatási lehetőséggel zárjuk az évet, ilyenkor 400–500 kutató „néz be” hozzánk, közülük sokan rendszeresen visszatérnek, hogy

az újabb tartalmakról, kutatási lehetőségekről tájékozódjanak, esetleg néhány hiányzó adatot keressenek.

Az utóbbi évtizedben öröndetes módon elterjedtek a kalocsaihoz hasonló e-kutatás szolgáltatások az egyházi levéltárak körében. Igazodva a kutatói igényekhez, a jövőben a hasonló szolgáltatások egyre inkább együttműködve, közös adatbázisokkal jelennek majd meg, ezt a célt szolgálja az egyházi levéltárak megújult, integrált e-kutatási felülete a matricula.hu webhelyen. Terveink szerint a jövőben a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár e-kutatás szolgáltatása is itt kap majd helyet.

További információk: <https://archivum.asztrik.hu>

A levéltár kollektívája az Év Levéltára díjjal, 2013